

8 kafli.

Dauði og endurfæðing mannsins.

Líf eftir líkamsdauðann var sjálfgefið heimsmynd norrænna manna, og að vitundin héldi óslitið áfram. Þegar líkaminn dó hélt andi hins látna í ferð til Heljar, drottningar dauðra, sem oft var sýnd hálfblá á litinn (helblá) sem táknaði hálf dauð og hálf á lífi; Hel var dóttir Loka — hugans. Þetta mjög svo áhugaverða sjónarhorn, sem er í mörgum goðsögnum, gefur í skyn að vitundin um dauðann komi í kjölfar sjálfsvitundarinnar, og hún og frjáls vilji sem fylgir henni sé sammannlegur og að dauðinn sé tækifæri sálarinnar til að meta eftir atvikum þá reynslu sem jarðlífið gaf, og að njóta hvíldar og endurnæringar.

Þegar maður dó, og áður en hann lagði upp í ferð til Heljar, var sál hans búin þeim fótabúnaði sem hæfði persónunni. Góður maður var vel búinn, en grófur og efnislegur var illa skóaður eða berfættur, og því vanbúinn til að fóta sig á grýttri og torfærri leið að Urðarbrunni þar sem framtíðin var ákveðin. Urður er, eins og við höfum séð, einnig Upphafið — ástæðan sem sköpuð var í fortíðinni. Hún laugar sálartréð sem og þann kosmíska Yggdrasil. Fortíðin ákvarðar aðstæður framtíðarinnar, í dauðanum jafnt sem næstu lífum.

Við upptök Urðar er sálin dæmd af Óðni, hinu innsta sjálfi, „föður guðanna“, sem og af „föðurnum á himni.“ En þó að Óðinn mæli, gerir hann það samkvæmt niðurstöðu Urðar — sál fortíðarinnar ákvarðar dóm innri guðsins og

dvalarstað í margskiptum heimkynnum Heljar. Í kjölfar niðurstöðunnar fer sálin til þeirra staða sem hæfa henni. Sumar munu njóta sóllitaðra blómabreiða ef svo mætti orða það, en aðrar þurfa, vegna illra verka, þurfa að dvelja í eiturbúrum neðan neðri hliða sem leiða til neðstu heima. Edda segir ekki frá frá eilífsdvölinni í smáatriðum, en ef við skoðum þær lýsingar frá grískum, tibetskum og úr öðrum goðsögnum er óhætt að gera ráð fyrir að hver einstaklingur dvelji í draumheimi sinnar eigin gerða þar til þær eru yfirunnar. Önnur lýsing á aðstæðum eftir dauða er gefin í Lokasennu, þar sem álfarnir eru viðstaddir veislu æsanna, en sofandi, og eru því ómeðvitaðir um umhverfi sitt.

Í fyllingu tímans eru þeir tilbúnir að halda áfram för sinni í gegnum lífið á jörðu. Aftur verða þeir að heimsækja Urðarbrunn í þeim tilgangi að velja sér móður fyrir nýja fæðingu sína. Aftur sjáum við fortíðina ákvarða framtíðina af óumflýjanlegri röð orsaka og afleiðinga. Við sjáum það í því hvernig Bargelmir, -lok heims eða alheims,- er malaður og geymdur til endurnota sem Aurgelmir. Sama lögmál gildir fyrir mannlegt líf, sem er alheimur á smærri skala. Alveg eins og fræ sem er sáð á vorin munu eftir daga og nætur skjóta rötum þar sem þeim var sáð, munu fræ hugsana og athafna bera ávöxt til góðs eða ills, jafnvel eftir marga dauða og mörg líf.

Eina helvíti í norrænni goðafræði er Niflheimur, algjört efnissvið þar sem dreggjjar gamla heimsins eru endurmótaðar í nýjan heim, eftir að það hefur verið malað, uppleystar í formleysi. Það er ketill Sinmöru, konu Surts, sem, eins og ketill Ceridwen hins velska, innheldur móðurefnið. Það virðist því svo að sál sem er gjörsneydd öllu því sem guð hennar þekkir hljóti þau örlög að verða gjöreytt, með því að tengja alla sína verund við eðli jötunheima (efnið) og hafa þannig glatað allri andagift, og hamingja þess getur ekki lengur nært og upplyft til æðri heima, sem eru sönn heimkynni hennar. Sál sem fer gegnum og niður fyrir híbýli Heljar hefur enga andagift lengur og fer til Niflheima til endanlegrar eyðingar. Allir aðrir heimsækja Urðarbrunn til að velja sér næsta hlut, þær aðstæður sem veita bestu

möguleika fyrir frekari þroska sálarinnar. Kringumstæður sem eru valdar eru ekki alltaf okkur að skapi, því við höfum ekki vísdóm okkar guðlegu hamingju (sálar) til að sjá nákvæmlega hvað hún vill. Það má vera að hamingjusamt líf muni færa okkur meiri samúð og skilning, en oftar eru það þjáningar okkar sem eru áhrifaríkari til skilnings á þörfum annarra og visku til að veita þá þörf; þær framkalla mildi sálarinnar svo hún geti deilt því í guðlegri ástúð. Réttlátasta valið við brunn fortíðar mun engu að síður ráða.

Eddan, eins og aðrar klassískar arfsagnir, gerir ráð fyrir endurlífgun vitundar á öllum sviðum, og óbreytanlegu réttlætislögmáli. Kristilegri áferð er bætt við í lok annarrar þulu Helga Hundingjabana:

Því var trúað áður fyrr að fólk fæddist aftur eftir dauðann, en nú er það kallað gamlar kerlingabækur. Helgi og Sigrún eru sögð hafa fæðst aftur; hann var þá skírður Helgi Haddingjaskati og hún Kára Hálfvánardóttir; hún var valkyrja.

Það er vert að skoða að það er í elstu sögnum allra arfsagna sem við finnum mestu alheimsmyndina og stærstu hugmyndirnar. Því er að sjá að síðustu árpúsundin hafi lítið annað gert en að brengla hinar hreinu arfsagnir fyrri tíma. Til að komast að upphaflegu myndinni verðum við oft að þreifa okkur í gegnum hulu heimsku og órtúlegra fordóma sem hafa orðið til gegnum aldirnar, og hulið gimsteina sem þær geyma.
